

Geografie in Amerika na 9/11

AUTEUR VIRGINIE MAMADOUH FOTOGRAFIE ANDREA BOOHER

De aanslag op het World Trade Center heeft de geografie in de Verenigde Staten nieuwe relevantie verleend. Kritische reflectie en distantie blijken soms echter ver te zoeken.

De Association of American Geographers (AAG) is de grootste vakorganisatie van geografen in de Verenigde Staten. De vereniging bestaat sinds 1904 en telt meer dan 7500 leden. De meerderheid daarvan is Amerikaans, maar er zijn ook leden uit andere, met name Engelstalige landen. Dit zijn veelal geografen die ooit in de Verenigde Staten hebben gestudeerd. De AAG geeft twee tijdschriften uit: 'Annals of the Association of American Geographers', waarin vooral verslag wordt gedaan van fundamenteel academisch onderzoek, en 'The Professional Geographer', waarin gerapporteerd wordt over studies die ook relevant kunnen zijn voor geografen die in de praktijk werkzaam zijn. Daarnaast organiseert de AAG jaarlijks de grootste geografieconferentie ter wereld. Wie zo'n conferentie bezoekt wordt duizelig van de enorme hoeveelheid workshops en de diversiteit aan onderwerpen en benaderingen.

De AAG is groot en machtig, maar heeft geen monopoliepositie. Er zijn andere landelijk actieve organisaties, zoals de National Geographic Society, de National Council for Geographic Education en de American Geographical Society, lokale organisaties en gespecialiseerde tijdschriften in kleinere oplages. Een van die tijdschriften is 'The Arab World Geographer' (AWG) die vanuit Akron, Ohio, wordt gerund. Professor Ghazi-Walid Falah, hoogleraar geografie aan de universiteit aldaar, is de hoofdredacteur. Het tijdschrift bestaat sinds 1998 en wordt in eigen beheer in Toronto uitgegeven voor een internationaal publiek. Het is een dwerg vergeleken met de AAG en hun reacties op de aanslagen van 11 september 2001 verschilden onderling sterk.

AAG: pragmatisch en patriottistisch

Kort na 11 september 2001 deed de National Science Foundation (NSF) een oproep tot het indienen van onderzoeksvoorstellen ter ondersteuning van het beleid tegen terrorisme. De AAG reageerde meteen met een onderzoeksagenda onder de titel 'De geografische dimensies van terrorisme: Actiepunten en onderzoeksprioriteiten'.

De AAG-geografen deden twee suggesties. De eerste was het maken van een pilotstudy naar de mogelijkheden van Geografische Informatie Systemen (GIS) bij de bestrijding van terrorisme en het bieden van noodhulp na een aanslag. Met behulp van GIS kan

bijvoorbeeld een driedimensionale kaart worden gemaakt van wat er onder de puinhopen nog overeind staat. De tweede betrof het ontwikkelen van een nationale onderzoeksagenda naar de geografische dimensies van terrorisme. Er werden drie hoofdthema's onderscheiden: 1) de infrastructuur voor geo-ruimtelijke data en technologieën, 2) de achterliggende oorzaken

De AAG maakte van de gelegenheid gebruik om zich te profileren.

van terrorisme en 3) de gevaren en risico's voor en kwetsbaarheden van samenlevingen. Voor elk thema werden drie actiepunten en vijf urgente en vijf aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd. Opvallend is dat de AAG expliciet aandrang op een afdeling geografie bij een nieuw op te richten overheidsinstantie, het Office for Homeland Security.

De NSF keurde het voorstel in een recordtempo goed en verschaftte financiën. In januari 2002 werd een workshop in Washington DC georganiseerd en krap een jaar later verscheen een bundel bij de gerenommeerde uitgeverij Routledge, voor wie één jaar productietijd gerust kort kan worden genoemd. De redactie van de bundel bestond uit Susan Cutter, een hoogleraar geografie die zich met rampen bezighoudt en oud-voorzitter van de AAG, Douglas Richardson, een GIS-pionier en directeur van het bureau van de AAG, en Thomas Wilbanks, die zich vooral op milieugeografie, energie en technologie richt en ook oud-voorzitter is van de AAG. De bundel bestaat uit acht hoofdstukken plus een voorwoord van de directeur van het bureau voor wetenschaps- en technologiebeleid van het Witte Huis en een introductie door de directeur van de afdeling gedrags- en cognitieve wetenschappen van de NSF. Het is duidelijk dat het initiatief gedragen werd door de regering en de nationale wetenschappelijke stichting. De steun van het bedrijfsleven was ook verzekerd, want Jack Dangermond, de directeur van een toonaangevend bedrijf in de wereld van GIS, schreef het nawoord.

De redacteuren openen het boek met een hoofdstuk over het veranderende landschap van angst. De volgende zes hoofdstukken bestaan uit bijdragen van geografen over het maatschappelijke antwoord op dreiging (noodhulp en rampenmanagement), de achtergronden van terrorisme, geo-ruimtelijke data in crisistijd, kwetsbaarheid van met name infrastructuur, bioterrorisme en ruimtelijke surveillance en tot slot het dilemma van veiligheid en openbaarheid. In het algemeen zijn de bijdragen kort en globaal van karakter. Hoofdstuk acht bevat de eerder genoemde onderzoeksagenda, al is de volgorde veranderd: eerst worden de oorzaken behandeld, dan kwetsbaarheid en dan GIS. Vermoedelijk was het wenselijk om met GIS af te sluiten, aangezien het boek voornamelijk over GIS gaat en veel minder over andere aspecten van geografie.

De AAG maakte van de gelegenheid gebruik om zich te profileren. Dit moet gezien worden in het kader van een langlopende discussie over de plaats van de geografie, het gebrek aan zichtbaarheid in de publieke opinie en onder beleidsmakers, de afwezigheid van aardrijkskunde in het lager en middelbaar onderwijs, de afwezigheid van geografie op Amerikaanse topuniversiteiten en het geringe prestige van geografen in vergelijking met economen en politicologen of collega's in het Verenigd Koninkrijk.

Er is geen geografieafdeling gekomen bij het inmiddels opgerichte US Department for Homeland Security, maar Harvard University, waar de geografievakgroep in 1948 was opgeheven, heeft inmiddels wel een Center for Geographical Analysis (CGA) geopend. Het is misschien overdreven om te stellen dat dit te danken is aan de overtuigingskracht van het boek en dus indirect aan 11 september. De directeur van het CGA is vooralsnog een hoogleraar Oost-Aziatische talen en beschavingen, maar een nieuwe hoogleraar geografie en geografische technieken wordt momenteel gezocht, want het gaat eigenlijk om een GIS centrum.

De reductie van geografie tot GIS, zoals de AAG deed en ook op Harvard lijkt te gebeuren, getuigt van een beperkte blik, die ook in eigen kring sterk wordt bekritiseerd. In een forum dat in het vierde

nummer van de 'Annals of the AAG' van 2004 werd gepubliceerd, spreekt Harm de Blij, een geograaf van Nederlandse afkomst die als een van de weinigen enige nationale mediabekendheid geniet, over 'een gemiste kans'. Er ontbreekt een fatsoenlijke discussie over wat terrorisme is, geografie wordt aan GIS gelijkgesteld en geografen met kennis over regio's waar de terroristische netwerken voorkomen schitteren door afwezigheid. Ook fysisch geografen ontbreken. De Blij is verbijsterd over het beeld dat zo voor buitenstaanders van de geografie ontstaat. In hetzelfde nummer uiten Ron Johnston en Daniel Griffith vergelijkbare kritiek. Alleen GIS-ser Barbara Buttenfield is wat positiever.

AWG: kritisch-inhoudelijk

Dat geografen terrorisme en de 9/11-crisis ook op een andere manier kunnen benaderen, bleek uit de bijdragen van de deelnemers aan het forum van 'The Arab World Geographer' dat meteen na de aanslagen werd gepubliceerd. Dit forum werd samengesteld door Colin Flint, een Amerikaanse politiek geograaf van Britse afkomst die destijds aan Penn State University verbonden was. De andere deelnemers werkten allemaal in de Verenigde Staten, ook al zijn velen van niet-Amerikaanse afkomst.

Hun bijdragen verschillen sterk van die in de AAG-bundel. De auteurs vertellen hoe ze kennis namen van de aanslagen en hoe 9/11 hun dagelijks leven beïnvloedt. Ze buigen zich over de publieke opinie, de media-aandacht voor de aanslagen, de manier waarop studenten met de aanslagen omgaan en hun verbijsterend onkritische ethnocentrisme. Ze behandelen vooral de achtergronden van de aanslagen, zoals de rol van steden in mondialisering en het buitenlands beleid van de Verenigde Staten. In plaats van technologische oplossingen wordt hier vooral gedacht aan het formuleren van inzichten en het delen van die inzichten met anderen: de geograaf als academicus, als onderwijzer en in beperkte mate als opiniemaker in het publieke debat.

In zijn conclusie pleit Flint voor een dialoog en toont zich vooral

Ground Zero, 5 oktober 2001. (Bron: FEMA)

bezorgd over de macht die zowel terroristen als Amerikaanse militairen krijgen over de politieke geografie van de 21ste eeuw. Flint, die zich eerder bezighield met de electorale geografie van het nazisme, extreem rechtse groeperingen en wereldsysteemanalyse, heeft zich na 9/11 op oorlog en vrede en meer specifiek op terrorisme en antiterrorisme gestort. In zijn onderzoeksagenda, geformuleerd vanuit de politieke geografie, onderscheidt hij vijf raakvlakken van de interesses van de geografie met terrorismestudies: 1) de geo-historische context van terroristische groepen en aanslagen (Wallersteins wereldsysteemanalyse is de inspiratiebron), 2) de relaties tussen veranderingen in terroristische motivering en veranderende schaalniveaus, 3) de reflectie op de eigen positie van Amerikaanse analisten, 4) de ruimtelijke organisatie van terroristische netwerken en 5) de geopolitiek van counterterrorism, ofwel de netwerken tussen bestuurlijke lagen die beleid tegen terrorisme ontwikkelen en implementeren.

Het AWG-forum en Flints onderzoeksagenda getuigen van een diepgaandere analyse van het verschijnsel terrorisme dan de AAG-bundel, waaraan Flint overigens wel een bijdrage leverde.

Veiligheid versus openbaarheid

De tegenstelling tussen deelname aan de oorlog tegen het terrorisme (de AAG) en academisch habitus (de AWG) bleek ook uit een andere controversie. De aanleiding was een artikel van aardwetenschapper Richard Beck in 'The Professional Geographer' in 2003. Beck wilde de toegevoegde waarde van 'remote sensing' en GIS voor het inlichtingenwerk en de oorlog tegen terrorisme illustreren. Hij liet zich inspireren door een bericht in de media dat collega Jack Shroder meende het gebied te herkennen waar de videobeelden van Bin Laden waren opgenomen. Met zijn kennis van het veld (hij had daar voor een oliebedrijf geprospecteerd) en gebruik makend van openbare satellietbeelden, kaarten en databestanden van de Verenigde Naties, bepaalde Beck de waarschijnlijke locatie van de grot en gaf die door aan de autoriteiten. Naderhand vernam hij via de media dat er daarna veel militaire activiteit in dat gebied was geweest en dat er Taliban- en Al Qaida-strijders waren gevonden.

Beck merkt in zijn artikel op dat hij sommige gegevens en conclusies niet volledig bespreekt om de veiligheid van Amerikaanse troepen in het veld te waarborgen. Die opmerking was aanleiding tot een verhit debat met John O'Loughlin, medeoprichter en nog steeds hoofdredacteur van het tijdschrift 'Political Geography'. Het achterhouden van gegevens maakte het artikel volgens O'Loughlin ongeschikt voor publicatie in een academisch tijdschrift. Toegankelijkheid van oorspronkelijke data door tijdschriften wordt steeds belangrijker gevonden, om de betrouwbaarheid van het onderzoek na te kunnen trekken. Deze discussie over het belang van openbaarheid en academische normen wordt echter moeilijker, maar ook urgenter in de context van de 'war on terror'. Overheden, en met name de Amerikaanse overheid, verzamelen steeds meer informatie en houden die, met verwijzing naar de nationale veiligheid en het counterterrorism, onder de pet.

Geograaf verdacht van terrorisme!

Ten slotte kunnen geografen door hun werk in conflict komen met de overheid en van terrorisme beschuldigd worden. Dit overkwam Ghazi-Walid Falah, de hoofdredacteur van 'The Arab World Geographer'. Deze geograaf van Palestijnse afkomst, houder van een Israëliësch en een Canadees paspoort, werd begin juli 2006 – vlak voor het uitbreken van de oorlog tussen Israël en de Hezbollah in Zuid-

Libanon – tijdens een familiebezoek in het noorden van Israël gearresteerd. Aan de media deelden de Israëliëse autoriteiten mee dat hij verdacht werd van terroristische activiteiten en banden met Iran en Hezbollah. Verdacht waren zijn recente reizen naar Iran en Libanon, evenals het maken van foto's: activiteiten die bij het academisch bedrijf horen. Hij bezocht wetenschappelijke conferenties in deze landen en fotografeerde voor zijn onderzoek en onderwijs. Waarschijnlijk waren Falahs arrestatie, gevangenschap en mishandeling vooral bedoeld om geografen te intimideren die het beleid van de Israëliëse overheid tegenover de Palestijnen aan de kaak stellen. Beschuldiging van terrorisme is een makkelijke manier om iemands werk verdacht te maken. Door de mobilisering van geografen uit de hele wereld, inclusief collega's uit Israël, is Falah eind juli vrijgekomen. Tegen hem is geen aanklacht ingediend.

Dit voorval laat zien dat geografen niet alleen moeten nadenken over hun bijdrage aan het bestrijden van het terrorisme, maar ook op hun hoede moeten zijn voor de manier waarop de overheid hun werk waardeert. In Amerika zijn veel docenten terughoudend met kritiek op het Amerikaans buitenlands beleid, omdat zij bang zijn te worden verdacht van antipatriottische gevoelens of sympathie voor terrorisme. Het is te hopen dat de diversiteit binnen de gemeenschap van (Amerikaanse) geografen niet door deze sfeer van angst en verdachtmaking wordt aangetast. Zowel de toegepaste geografie als de kritische, academische stroming moet zich kunnen manifesteren en verder ontwikkelen.

Virginie Mamadouh (v.d.mamadouh@uva.nl) is als politiek geograaf verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is lid van de Association of American Geographers en van de internationale redactie van 'The Arab World Geographer'.

Literatuurselectie

- (2006) The Detention of Geography Professor Ghazi Falah by Israeli Authorities. <www.petitiononline.com/geograph/> Laatste bezocht september 2006.
- (2006) The fight for Ghazi; The official campaign website for the humane and fair treatment of Dr. Ghazi-Walid Falah <muehlenhaus.com/ghazi/> Laatste bezocht september 2006.
- Beck, R.A. (2003) Remote sensing and GIS as counterterrorism tools in the Afghanistan War: A case study of the Zhawar Kili region. *The Professional Geographer* 55, 2, pp. 170-179.
- Cutter, S.L., D.B. Richardson & T.J. Wilbanks (eds.) (2003) *The geographical dimensions of terrorism*. New York: Routledge.
- Flint, C. et al (2001) Forum on the 11 September events, *The Arab World Geographer* 4, 2 <<http://users.fmg.uva.nl/vmamadouh/awg/>>.
- Flint, C. (2003) Terrorism and counterterrorism. Geographic research questions and agendas. *The Professional Geographer* 55, 2, pp. 161-169.
- De Blij, H. et al (2004) Book review forum, *Annals of the Association of American Geographers* 94, 4, pp. 992-1002.
- O'Loughlin, J. (2005) The war on terrorism, academic publication norms, and replication. *The Professional Geographer* 57, 4, 588-591.